

Dies que semblen anys

Consuelo Mata

Reflexionar, com ens han proposat des de la direcció de COTA ZERO, sobre els darrers 25 anys d'Arqueologia, que són els que té la Revista, significa per a molts de nosaltres reflexionar sobre la nostra pròpia trajectòria professional. I, en mirar enrere, immersa com estic en ple remolí, m'envaeix una estranya sensació: sí, el temps ha passat però els avenços tecnològics que hem anat incorporant de manera frenètica han allargat la impressió del pas del temps. Vint-i-cinc anys són molts, però les noves formes de treballar els han convertit en molts més.

Fa 25 anys només uns quants van començar a utilitzar ordinadors personals. Jo vaig tenir la sort de poder escriure la tesi en un Apple MacIntosh entre 1986 i 1987, però amb prou feines s'hi podia fer més que això: escriure, algun quadre i algun gràfic. Ni dibuixos, ni planimetria, ni fotografies. Per fer «càlculs complexos» com el que vam publicar el 1986 (BERNABEU [*et al.*], 1986) vam haver de recórrer a l'ajuda dels serveis informàtics de la Diputació de València. Les primeres bases de dades les vaig començar a utilitzar a principi dels 90 i al cap de pocs anys vaig començar amb els dibuixos digitalitzats i el primer SIG (MapInfo). A partir de llavors, el procés d'informatització ha estat imparabile. Només han passat 10 anys de la popularització de la fotografia digital, uns quants menys de l'ús del GPS i molts menys de poder compartir la informació a través d'internet. I tot això per no parlar de les immenses possibilitats que tenim d'utilitzar les ciències aplicades per a l'estudi del passat.

Aquests records/fites personals em serveixen de fil conductor per respondre les preguntes proposades per la direcció de la revista. La primera era: Com veig l'evolució de l'Arqueologia en general al llarg d'aquests 25 anys?

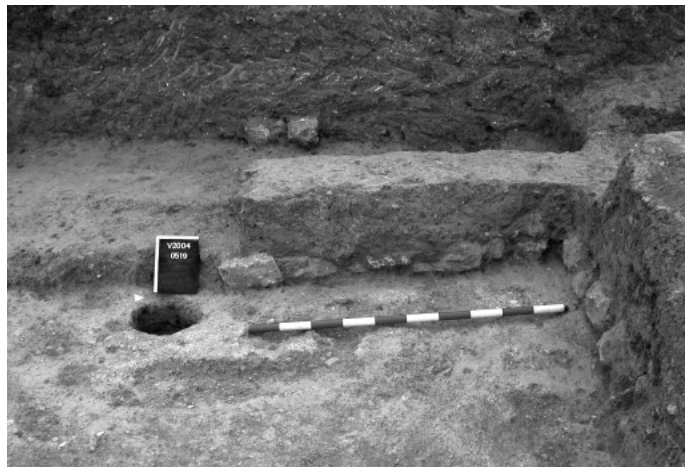
Com es pot deduir del que he explicat fins aquí, per mi el més transcendent ha estat la incorporació de les anomenades *Noves Tecnologies* que, com la Nova Arqueologia, ja no són tan noves.

Indubtablement, gràcies a elles la qualitat de la documentació ha augmentat, també les possibilitats de conservació i transmissió a la societat, però no tinc tan clar que això hagi redundat, necessàriament, en un millor coneixement del passat. M'explico.

Fa també 25 anys que es va publicar la Llei de Patrimoni Històric Espanyol 16/85, a la qual van seguir les lleis autonòmiques de patrimoni. En totes es van posar les bases per al desenvolupament d'una pràctica arqueològica fins llavors inexistents a Espanya: l'Arqueologia d'urgència, de gestió o liberal, com es vulgui dir. Què va significar, això? Doncs que, per llei, calia fer prospeccions i/o excavacions arqueològiques a qualsevol lloc afectat per una obra pública o privada. Durant els primers anys, es va poder fer front a les intervencions amb el personal existent a les universitats, museus i serveis provincials i municipals. Ràpidament, però, es va veure que era insuficient i es va haver de recórrer a la contractació d'arqueòlegs/ues com a professionals autònoms o empresaris per realitzar els treballs.

Al costat d'aquestes intervencions realitzades per imperatiu legal, n'hi ha d'altres, cada vegada menys, que al País Valencià reben el nom d'«ordinàries» a càrrec de projectes de recerca i amb subvencions anuals (a cada comunitat autònoma és diferent), i si la crisi no ho impedeix, com ha succeït aquest 2010 al País Valencià. En si mateix el model no és dolent i també funciona de manera similar a d'altres països.

El problema és que l'administració autonòmica encarregada de vetllar pel patrimoni arqueològic també s'ha vist desbordada per la gran quantitat d'actuacions que es realitzen. Cada autonomia té el propi model de gestió i les seves prioritats, com va quedar patent en les I Jornades sobre Models de Gestió del Patrimoni Arqueològic al segle XXI celebrades a València pel gener de 2010. S'hi van posar de manifest les virtuts i els defectes de cada Administració en aquest camp. Per citar

El pas del temps als cartells de les excavacions: A dalt, 1983, El Puntal dels Llops (Olocau, València); A baix, 2004, Kelin/Los Villares (Caudete de las Fuentes, València).

només un exemple, algunes autonomies estan en fase de reformar el reglament sobre la pràctica de l'Arqueologia; al País Valencià encara no s'ha desenvolupat i tampoc no hi ha un protocol de presentació d'informes i memòries. A més, en el cas de les intervencions per obres, la contractació s'ha deixat en mans de l'empresa constructora o promotora, cosa que aboca els arqueòlegs/ues a presentar projectes competitius dins del lliure mercat en la seva expressió més pura i crua. I en les anomenades excavacions «ordinàries» el panorama no és pas millor, ja que les subvencions minvants amb l'IPC impedeixen consolidar projectes i equips. Quanta gent valuosa després de passar uns anys becada ha de buscar-se la vida fora de l'equip o universitat en què s'ha format!

El pitjor de tot això és la manca de regulació de la pràctica arqueològica com a professió, que es valori l'experiència, la feina ben feta i la difusió corresponent. El millor és que s'han creat perspectives de treball inimaginables fa 25 anys (RUIZ ZAPATERO, 2009: 228-229).

Jo mateixa vaig acabar la carrera i vaig fer oposicions al cos docent de professors agregats de batxillerat, com es deia llavors. El meu horari de treball el compatibilitzava amb la redacció d'articles, la tesi doctoral i excavacions a l'estiu. Des de fa uns anys els/les acabats de llicenciar es poden plantejar exercir la professió de manera liberal, demanar beques d'investigació, treballar en la gestió i difusió del patrimoni arqueològic.

I fins a l'any 2009, la major part dels titulats/des de la llicenciatura d'Història que decidien dedicar-se a l'Arqueologia... trobaven feina. Tant en prospeccions i excavacions com en gestió i difusió. Aquest camp ha estat l'últim a incorporar-se al catàleg de feines que pot realitzar un/a llicenciada en Història i ha arribat de la mà del turisme rural i cultural. Sense estar estretament vinculat a l'Arqueologia, està donant feina a molts/es arqueòlegs/ues que munten exposicions, dissenyen activitats didàctiques i hi participen activament, ja sigui en forma de tallers o de jornades temàtiques.

Tot això i molt més és l'Arqueologia en l'actualitat i n'està determinant el futur. La realitat és que, avui dia, es fan les intervencions arqueològiques gairebé sense causar problemes de gestió. Són assumides per la major part dels agents socials. I suposem que estaran perfectament documentades amb els mitjans tècnics de què disposem. Però l'Arqueologia és molt més que això. L'Arqueologia és rescatar de la destrucció (pel pas del temps o per altres causes) les restes del passat documentant-les però també interpretant-les i donant-les a conèixer. I és en aquestes dues últimes fases del treball arqueològic on solem fallar gairebé tots/es. Costa poc de redactar una memòria en la qual tot just has de descriure el que has fet, el que has recuperat i la seva datació..., però és molt més difícil respondre preguntes que vagin més enllà de l'on i el quan, és a dir, com, amb què, per què, per a què, d'on, i si... I després transmetre tot aquest coneixement al públic especialista o no en la matèria.

Estic totalment d'acord amb Jesús Liz (2004) sobre el «futur del passat». Hi ha hagut avenços,

però no estem del tot contents: les immenses possibilitats científiques i tecnològiques es dilueixen en informes-tipus sense que ens plantejem noves preguntes que ens permetin avançar. I, a més, es van acumulant restes materials sense estudiar en els magatzems dels serveis arqueològics. I aquí trobo a faltar la col·laboració entre professionals liberals i la universitat. Els/les estudiants farien pràctiques, els materials s'estudiarien i tots guanyaríem en coneixement. D'altra banda, la societat ens demana difusió de resultats a nivell d'usuari. I això no és dolent, però sense formació i experiència, podem caure en la banalització.

Una bona oportunitat per obrir un veritable debat sobre tot això seria aprofitar aquesta crisi en què estem immersos. Crisi que està afectant la pràctica arqueològica pel descens de la febre constructora i per la retallada de pressupostos que estem patint. Seria interessant aprofitar la coincidència amb la implantació a la universitat espanyola de l'anomenat «Procés de Bolonya» per plantejar, finalment, un reconeixement de

El pas del temps en la forma de dibuixar planimetries: A dalt, 2001, Kelin/ Los Villares (Caudete de las Fuentes, València) (Foto feta amb la primera càmera digital del Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universitat de València); A baix, 2007, Prenent dades per fer una ortofoto de El Zoquete (Requena, València). Empresa Global Alacant S. L. (Foto feta amb càmera digital r flex).

la professió a l'empara dels graus d'Arqueologia que s'han aprovat en algunes universitats (RUIZ ZAPATERO, 2009: 225).

Això no és una qüestió fútil, ja que les Administracions s'hauran de plantejar en el futur immediat (una altra cosa és que ho facin) quina titulació és la idònia per a l'exercici de l'Arqueologia: el nou grau d'Història on en el millor dels casos hi haurà tres o quatre matèries relacionades amb l'Arqueologia i cap pràctica (cas actual de la Universitat de València)? Només el grau d'Arqueologia de les universitats on s'implanti o en el seu lloc els postgraus?

Es tracta d'un debat que no han obert ni l'Administració ni l'Acadèmia. I el temps passa volant!

Tots aquests problemes afecten l'Arqueologia en general i, naturalment, l'Arqueologia ibèrica, que és la meua especialitat. Però per no semblar derrotista, assenyalaré els avenços científics que s'han anat produint. Fa poc més de 25 anys que es va celebrar el primer Col·loqui d'Arqueologia Espacial a Terol (DIVERSOS AUTORS, 1984) i un any després les primeres Jornades sobre el Món Ibèric a Jaén, si bé se'n van publicar les actes una mica més tard (RUIZ RODRÍGUEZ i MOLINOS, 1987). Ambdues reunions són dues fites en l'evolució dels estudis ibèrics perquè van significar l'aplicació de noves metodologies i hipòtesis de treball. A partir de llavors les prospeccions anaren prenent carta de naturalesa enfront de l'excavació i aportaren una visió de la Cultura Ibèrica molt més complexa del que es tenia fins aleshores. Es comença a valorar la singularitat de cada regió tenint en compte l'organització del poblament. Això va portar necessàriament a preguntar-se per la societat que habitava en aquests llocs i sobre les seves bases econòmiques. Les mal anomenades disciplines auxiliars com la Zoologia, la Botànica i l'Arqueometria es van anar incorporant als projectes de recerca encara que no amb la uniformitat geogràfica que seria de desitjar. En definitiva, els treballs s'han fet extensius (en el territori) i intensius (en els jaciments).

La investigació sobre la Cultura Ibèrica, superades velles polèmiques com l'origen i la cronologia, camina cap a la reconstrucció integral del seu procés històric. Les últimes incorporacions metodològiques i teòriques que estan aportant noves dades i noves perspectives són els estudis paleogenètics i l'Arqueologia del gènere. Tots encara d'aplicació incipient, comencen a donar bons resultats.

A tots aquests avenços faré una puntualització en què probablement no hi hagi unanimitat. Personalment, en les publicacions dels darrers anys trobo a faltar els estudis de materials. No les llistes i descripcions interminables, el que em falten són les proves materials sobre determinades afirmacions. Tornant al treball de Jesús Liz (2004: 18), de l'informe-tipus hem arribat a les conclusions-tipus i el que és pitjor... a la teoria o hipòtesi-tipus. No podem oblidar que la Cultura Ibèrica, ens agradi o no, és una cultura arqueològica i que les seves fonts d'estudi més importants són les materials, en el més ampli sentit que aquesta paraula té avui dia.

I amb això enllaço amb l'última qüestió plantejada: les publicacions arqueològiques. Com en moltes altres coses, una es el que ens agradaria i una altra com serà. He de confessar que sóc partidària de llegir un llibre o una revista en paper més que a la pantalla de l'ordinador (encara no he tingut oportunitat d'utilitzar o veure els lectors electrònics). Però dit això, també he d'admetre que les possibilitats que ens ofereix la Informàtica són immenses. Fins i tot per als que preferim la publicació convencional. Amb les ja no tan noves tecnologies, la publicació en paper es pot beneficiar d'un descens dels costos al poder incloure inventaris, descripcions, part gràfica i altres annexos en un CD associat; tampoc cal ja fer separates, gairebé tots enviem/rebem PDF dels nostres articles. Malgrat tot, cal rendir-se a l'evidència de les publicacions en xarxa: ¿són el futur! I no tant pel preu com per la rapidesa, la qualitat i la universalitat. Totes les revistes científiques haurien de tenir versions electròniques o almenys tenir els PDF disponibles en xarxa.

Altres publicacions que haurien d'estar disponibles a internet són els informes i memòries de les prospeccions i excavacions. Quan avui dia, les «consejerias» i conselleries de cultura estan exigint que es lliurin informatitzats tots els documents generats en una intervenció arqueològica, que en seria, de fàcil, que estiguessin disponibles en els respectius portals per a coneixement de les activitats que s'han desenvolupat!

La meua visió del futur de l'Arqueologia pot semblar pessimista, però en realitat el que plantejo són problemes que enfosqueixen, sense necessitat, una disciplina com l'Arqueologia que mai com ara no ha tingut al davant un immens i esplendorós mar de possibilitats. Que sabem quantes coses podríem conèixer si tinguéssim els recursos econòmics necessaris. I que continuem al peu del canó, malgrat

les traves administratives i econòmiques perquè ens agrada el que fem i gaudim exercint la nostra professió (encara que no estigui reconeguda).

Seguir la trajectòria de COTA ZERO en aquests 25 anys és seguir també l'evolució de l'Arqueologia. La direcció de la revista, sempre atenta a les tendències més noves, ha inclòs articles i, sobretot, dossiers sobre molts dels temes tractats aquí. Ara li cal fer el salt a internet, on li augurem un futur millor.

Résumé

Les jours qui paraissent des années

Les premiers 25 ans de la revue COTA ZERO ont coïncidé avec de grands échanges dans l'Archéologie, de l'introduction des nouvelles technologies à la publication des lois de patrimoine. De nouvelles possibilités de travail ont été ouvertes mais on n'a pas réglé l'exercice professionnel, celui signifie qu'il y a une instabilité chaque fois plus grande. Les nouveaux défis auxquels nous nous devons faire front : les publications à internet et les nouveaux plans d'enseignement et de formation des archéologues de l'avenir.

Les progressions dans la recherche sont importantes bien qu'il pèse sur ceux-ci un manque structural de recours économiques qui limitent les possibilités des équipes de recherche.

Resumen

Días que parecen años

Los primeros 25 años de la revista COTA ZERO han coincidido con grandes cambios en la práctica de la Arqueología, desde la introducción de las nuevas tecnologías hasta la publicación de las leyes de patrimonio. Se han abierto nuevas posibilidades de trabajo, pero no se ha regulado el ejercicio de la profesión, lo que está significando una precariedad cada vez mayor. Los nuevos retos a los que debemos enfrentarnos: las publicaciones en red y los nuevos planes de enseñanza y de formación de los/las profesionales del futuro.

Los avances en la investigación son importantes aunque pesa sobre ellos una falta estructural de recursos económicos que limitan las posibilidades de los equipos de investigación.

Referències bibliogràfiques

- BERNABEU, Joan; BONET, Helena; GUÉRIN, Pierre; MATA, Consuelo (1986). «Análisis microespacial del poblado ibérico del Puntal dels Llops (Olocau, Valencia)». *Arqueología Espacial*, 9. *Coloquio sobre el Microespacio*, 3, p. 321-337.
- DIVERSOS AUTORS (1984). «Coloquio sobre distribución y relaciones entre los asentamientos. Teruel». *Arqueología Espacial*, 1-6.
- LIZ, Jesús (2004). «Sobre el futuro del pasado o de las formas de interrogarlo». *Anales de Arqueología Cordobesa*, 15, p. 9-29.
- RUIZ RODRÍGUEZ, Arturo; MOLINOS, Manuel (coord.) (1987). *Iberos. I Jornadas sobre el Mundo Ibérico (Jaén, 1985)*. Jaén.
- RUIZ ZAPATERO, Gonzalo (2009). «¿Qué arqueología enseñar en la universidad del siglo XXI?». *Complutum*, 20, 2, p. 225-254.

Títol original: *Días que parecen años*.

Traducció de Walter Cruells.

Consuelo Mata Parreño. És professora titular del Departament de Prehistòria i Arqueologia de la Universitat de València des de 1991. Especialitzada en la Cultura Ibèrica, desenvolupa estudis sobre les ceràmiques ibèriques i de territori. Ha codirigit els projectes de recerca sobre els territoris d'Edeta (Llíria, València) i Kelin (Caudete de las Fuentes, València). Ha codirigit les excavacions d'El Puntal dels Llops (Olocau, València), Kelin (Caudete de las Fuentes, València) i Tos Pelat (Moncada, València), entre altres.

